

Sosiaaliturvan uudistuksia Britanniassa

EEVA LENNON

Pääministeri Clement Attleen työväenpuolueen hallitus ryhtyi toisen maailmansodan jälkeen rakentamaan saarivaltioon hyvinvointivaltiota liberaalin poliitikon William Beveridgen raportin pohjalta. Beveridge kuului liberaaliin puolueeseen kuten toinenkin tuon ajan radikaali, taloustieteilijä John Maynard Keynes. Mutta työväenpuolue syrjäytti liberaalit vasemmiston suurimpana puolueena ja toteutti Beveridgen ohjelman ja Keynesin talouspolitiikan.

Beveridgen raportti *Social Insurance and Allied Services* julkaistiin joulukuun ensimmäisenä päivänä vuonna 1942. Se pyrki takaamaan ihmisille sosiaaliturvan kehdosta hautaan. Se tukeutui kolmeen pilariin: kansanterveyshuollon perustamiseen, täystyöllisyyteen ja lapsilisän maksamiseen. Tavoitteena oli etujen yleisyys ilman varallisuustestejä sekä täysin ilmainen terveydenhoito.

Kansanterveyshuollon otaksuttiin pian maksavan itse itsensä, kun työntekijät saivat ilmaiseksi hoidattaa vaivansa ja sairautensa jo alkuvaiheessa pois ennen kuin ne pahenisivat pitkäaikaisemmiksi sairauksiksi, jotka haittasivat työkykyä.

Toinen hyvinvointivaltion rahoituksen edellytys oli täystyöllisyys, johon keynesiläisyys tähtäsi. Se onnistuttiinkin enemmän tai vähemmän takaamaan 1970-luvun öljykriisiin asti, jolloin keynesiläisyyden tilalle tuli puhtaisiin markkinoihin uskova uusliberalismi jyrkkine suhdanteine ja syvine lamoineen. Kunnollisen, kaikille annettavan lapsilisän piti taata se, että pienipalkkaisetkin selviäisivät vajoamatta köyhyyteen.

Mutta 1950- ja 1960-luvuilla sosiologit löysivät köyhyyden ja alkoivat nähdä sen suhteellisenä eikä enää absoluuttisena käsitteenä. Ihmisen köyhyys oli määriteltävä hänen tulojensa suhteen työntekijän keskituloon eikä enää absoluuttisena mittana. Sosiaaliavustukset mukautettiin siihen, ja se rasitti melkoisesti sosiaaliturvabudjettia. Joka kerta kun palkat nousivat, myös köyhien määrä lisääntyi ja sosiaaliturvabudjetti kasvoi.

Väestön vanheneminen johti eläkeläisten ja eläkkeiden määrän kasvuun. Täällä Britanniassa – toisin kuin Suomessa – kaikki saavat kansaneläkkeen, sillä työeläkejärjestelmä ei ole samaa tasoa kuin Suomessa.

Kun sitten Margaret Thatcher vielä alkoi myydä halpoja kaupungin ja kunnan asuntoja asukkailleen ilman, että sosiaalisia asuntoja vastaavasti rakennettiin lisää, myös kodittomuus on lisääntynyt ja asuntotukea on nyt annettava enemmän. Pankkikriisin jälkeen asuntolainaa on ollut vaikeaa saada, ja yhä useammat ovat joutuneet turvautumaan vuokra-asuntoihin. Se taas on nostanut rutkasti vuokria ja asuntotukibudjetti on riistäytynyt käsistä.

Sosiaaliturvabudjetti on paisunut paisumistaan ja ahmaisee nyt 28 prosenttia julkisista menoista. Yksinomaan asuntotukibudjetti ylsi 21 miljonaan puntaan vuonna 2011. David Cameronin oikeistokeskustahallitus ilmoitti vuonna 2010 pyrkivänsä 18 miljardin punnan supistuksiin sosiaaliturvabudjetissa vuoteen 2015 mennessä. Ensi töikseen hän kävi lapsilisien kimpuun. Perheiltä, joissa yksi vanhempi ansaitsi vähintään 50 000 puntaa, vietiin lapsilisät osittain, ja jos toinen vanhemmista ansaitsi yli 60 000 puntaa vuodessa, meni koko lapsilisa.

Uudistus oli samalla ratkaiseva isku yleiselle sosiaaliturvalle, jonka kulmakivenä oli ollut juuri lapsilisa kaikille. Lapsilisät vietiin siis parempiosaisilta, mutta muuten sosiaaliturvan leikkaukset ovat kohdistuneet vähempiosaisiin. Sosiaaliavustuksia supistettiin rajoittamalla niiden kasvu seuraavan kolmen vuoden aikana vain yhteen prosenttiin, vaikka inflaatio oli ainakin kaksi kertaa suurempi.

Cameronin oikeistokeskustahallitus on myös yhdistänyt kaikki eri avustukset toimeentulotuesta ja työttömyyskorvauksesta asuntotukeen yhden ja saman yleinen luotto -nimisen avustuksen puitteisiin. Sille pannaan katto, ja kukaan ei voi

saada sosiaaliavustuksia yhteensä enempää kuin 500 punttaa eli siis noin 600 euroa viikossa. Se on suurin piirtein britin keskipalkka.

Veronmaksajan mielestä tämä on varmasti oikeudenmukaista, kuinka nyt sosiaaliavustuksilla saisi saada suuremmat tulot kuin keskipalkalla.

Tosiasiassa nuo keskipalkkaa suuremmat tulot oli vain muutamilla suurperheillä paremmissa Lontoon osissa, joissa yksityisen sektorin vuokrat ovat korkeat ja asuntotuki siksi suuri. Säästöt tästä rajoituksesta eivät siksi ole suuren suuria. Mutta jos nämä perheet eivät pysty maksamaan vuokraansa, ne joutuvat ehkä kodittomien listalle kaupungin taakaksi. Tai ne joutuvat lähtemään halvemmalle alueelle: lasten on muutettava kouluja ja yhteydet isovanhempiin ja muihin mahdollisiin tukijoukkoihin ehkä katkeavat.

Toinen uudistus pyrkii kammitsoimaan nimenomaan asuntotukea. Vastaisuudessa asuntotuella ei enää saa kustantaa ylimääräisiä tiloja. Kun niin monet lapsiperheet elävät ahtaasti ja kärkkyvät kaupungin vuokra-asuntoja ja muita halpoja sosiaalisia asuntoja, tuntuu varmasti oikeudenmukaiselta, että kun lapset ovat lentäneet pesästä, vanhemmat muuttavat pienempiin asuntoihin ja vapauttavat väljemmät tilat lapsiperheille.

Nyt asuntotuen saaja on oikeutettu kustantamaan tuella itselleen enää vain olohuoneen ja yhden makuuhuoneen. Ylimääräisestä huoneesta hän menettää 14 prosenttia asuntotuesta ja useammasta ylimääräisestä huoneesta tietysti vielä enemmän. Tätä edun menetystä on alettu kutsua ”makuuhuoneveroksi”.

Makuuhuonevero koskee kaikkiaan 660 000 ihmistä, jos he eivät muuta pienempään asuntoon. 63 prosentilla heistä on jonkinlainen vamma tai työkyvyttömyys.

Mutta mitä tehdä, kun pienempiä asuntoja ei ole tarjolla ainakaan julkisella sektorilla ja lähellä entistä asuntoa, jonka liepeille omaiset ja tukijoukot ovat kenties majoittuneet? Kaupunkien vuokra-asunnot on yleensä tehty lapsiperheille, eivätkä niitä juuri muut saakaan. Osuuskuntasektorilla on myös halpoja sosiaalisia asuntoja, mutta sieltäkään ei pieniä asuntoja liikene.

Asunto-osuuskunnat yhteen kokoavan Kansallisen asuntoliiton johtaja David Orr totesi, et-

tei liitto voi nyhjäistä tyhjistä pieniä asuntoja. Osuuskuntasektorin 180 000:ssa kahden makuuhuoneen asunnossa on alimiehitys, mutta viime vuonna vapautui vain 80 000 yhden makuuhuoneen tyhjää asuntoa. Kymmenettuhannet ihmiset eivät ole voineet muuttaa pienempään, ja reilut 32 000 asukasta maksaa nyt makuuhuonevero osuuskuntasektorin asunnosta. Ja puolet heistä on sen takia joutunut pahoihin velkoihin eikä voi maksaa vuokraansa, Orr kertoi.

Pieniä asuntoja voi löytää yksityiseltä sektorilta, mutta ne ovat kalliimpia ja vaativat siis suurempaa asuntotukea. Ja jos vanhat ihmiset muuttaessaan muualle joutuvat eroon lapsistaan, valtion hoivabudjetti voi myös kasvaa.

Britannian tilanne on herättänyt kansainvälisellä huomiota. YK:n asuntoasioiden asiamies Raquel Rolnick kehottaa Cameronin hallitusta luopumaan makuuhuoneverosta, koska se vaikuttaa tuhoisasti haavoittuvimpiin kansalaisiin.

Britannian hallitus on valittanut, että YK on luopunut puolueettomuudestaan. Eräs konservatiivinen kansanedustaja solvasi Rolnickia ”hupsuksi, brasilialaiseksi vasuriksi”.

Hallituksen tekemät sosiaaliturvan uudistukset ovat suosittuja Britanniassa. Vaikka tutkijat kuinka kiistäisivät väitteen, huomattava osa tavallisia ihmisiä uskoo, että sosiaaliturvabudjettia ovat paisuttaneet sosiaalipummit. Jokainen tuntee tai kuvittelee tuntevansa ainakin yhden vapaamatkustajan. Tosiasiassa noin 61 prosenttia avustuksen saajista käy työssä.

Uuden tekniikan, globalisaation ja uusliberalismin synnyttämät pienet palkat ovat myös tärkeä syy avustusten määrän kasvuun. Britannian sosiaaliturvajärjestelmä on etäantynyt kauaksi Beveridgen raportista ja sen ehdoista. Raportin laatijoille ei juolahtanut mielenkään, että hyvinvointivaltioilla edes voisi olla vapaamatkustajia. Alkuperäinen hyvinvointijärjestelmä oli työntekijän vakuutusin ja sosiaalimaksuin ansaitsema turvaverkko kehdesta hautaan.

Työväenpuolueen opposition mielestä hyvinvointivaltiota pitäisi kehittää takaisin alkuperäisen ideansa suuntaan, mikäli mahdollista. Sillä tavalla hyvinvointivaltio saisi takaisin veronmaksajan luottamuksen ja valmiuden maksaa veroja ja maksuja sen rahoittamiseksi.